

VALYUTA RISKLARINI SUG`URTALASH

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Assistent: Abduvahobov shaxzod
Talaba; Muhammadov Bobur*

Annotatsiya: Ushbu maqola bank ishi asoslari fanininig valyuta risklarini sug`urtalash mavzusini rivojlantirishga bag`ishlangan. Shuningdek, valyuta munosabatlari va risklari haqida malumot olish ham ko`zda tutiladi. Valyuta munosabatlariga yangiliklar kiritish ham soha rivojiga katta hissa qoshadi. Valyuta munosabatlaridagi asosiy kamchilik va xatolarni tuzatish ham jismoniy shaxslar uchun foydalidir.

Kalit so`zlar: Valyuta, xedjirlash, pul oqimi.

Аннотация: Данная статья посвящена развитию темы страхования валютных рисков в науке об основах банковского дела. Также предоставляется информация о валютных отношениях и рисках. Инновации в валютных отношениях также внесут большой вклад в развитие сектора. Исправление основных слабостей и ошибок в валютных отношениях выгодно и физическим лицам.

Ключевые слова: Валюта, хеджирование, денежный поток.

Abstract: This article is devoted to the development of the topic of currency risk insurance in the science of the basics of banking. It also provides information on currency relations and risks. Innovations in currency relations will also greatly contribute to the development of the sector. Correcting the main weakness and errors in currency relations is also beneficial for individuals.

Key words: Currency, hedging, cash flow.

Kirish

Valyuta risklarini samarali kamaytirish xalqaro moliya munosabatlari ishtirokchilari faoliyatida dolzarb masalalardan biri bo`lib hisoblanadi. Jahondagi yirik korporatsiyalar faoliyatida yuzaga keladigan moliyaviy risklarning barcha turlarini o`rganib borish hamda ularni oldini olishga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqishda alohida risklar bo`yicha menejerlik faoliyati yo`lga qo`yilgan. Risklar bo`yicha menejer moliyaviy risklarni oldini olish yuzasidan ishlab chiqilgan chora-tadbirlarni faoliyatning turli sohalari bo`yicha mas`ul bo`lgan boshqa mutaxassislarga taqdim etib boradi. Shuningdek, risklar bo`yicha menejer risklar darajasini aniqlash, ularni maksimal darajada kamaytirish va sug`urtalash masalalari bilan shug`ullanadi. Zamonaviy jahon xo`jaligidagi munosabatlar bozor ishtirokchilaridan konyunktura o`zgarishiga tezda moslashishni, moliyaviy natijalarni uzoq muddatga bashoratlashni,

samarali strategiya ishlab chiqish va uni amalga oshirishni hamda barqaror faoliyat yuritishni talab etadi.

Valyuta kurslari o`zgarishlarini aniqroq prognozlashtirish, Valyuta risklarini sug`urtalash (xedjirlash)dan foydalanish zarurdir. Valyuta riski sug`urtasi deganda, uni bartaraf etish bilan bog`liq choralar tushuniladi. Bunday choralarga, tashqi iqtisodiy operatsiyalar natijalarini, xorijiy Valyutalar kursining o`zgarishiga bog`liqligini yo`qotishga qaratilgan choralar kiradi. Bir qator firmalar, Valyuta muvozanatsizligini zamonaviy xalqaro savdo muammolaridan biri deb hisoblab, hech qachon Valyuta risklarini sug`urta qilmaydilar. Oqibatda, bunday firmalar katta zararlar ko`rgani holda ularning soni hozirgi kunda ancha kamaygan.

Boshqa korxonalar esa, Valyuta kurslari prognozlarini hisobga olmay, barcha ochiq pozitsiyalarini qoplaydilar. Bunday siyosat albatta yaxshi oqibatlarga olib kelmaydi.

Valyuta chayqovi bo`yicha real zararlarning paydo bo`lishi, tashqi iqtisodiy munosabatlar ishtirokchisining har bir Valyuta operatsiyasiga balansning boshqa tarafida operatsiyalarning qarama-qarshi turishi bilan izohlanadi. Masalan, eksport shartnoma- laridan va berilgan kreditlardan keladigan tushumlar hajmining rejalashtirilgan natijalarga nisbatan kamayishi, olingan summa joriy xarajatlarni yoki jalb qilingan bank mablag`lari qiymatini qoplamasligiga olib kelishi mumkin. Valyuta riskining sug`urtasi va sug`urtasiz shakli bilan bo`ladigan iqtisodiy operatsiyalarning samaradorligi operatsiyalarni amalga oshirish davrida Valyuta kurslarining o`zgarishiga bog`liq.

Shartnoma ishtirokchisi boshqaruv qarorining samaradorligi — Valyuta riskini sug`urta qilish yoki sug`urta qilmaslik — shartnoma tuzilishi va uning ijro etilishi davri orasida Valyuta kurslarini istiqbol harakatlarining u tomondan oldindan to`g`ri baholanishiga bog`liq. Demak, Valyuta kurslari o`zgarishini bashorat qilish, Valyuta riskini sug`urta qilish va Valyuta chayqovi orasidagi tanlovning zaruriy shartidir. Valyuta kurslarini bashorat qilish deganda, maxsus ilmiy tadqiqot uslublari yordamida kurslarning kelgusidagi o`zgarishi haqida axborot olish tushuniladi. Amaliyotga Valyutalarning erkin suzadigan kurslari tizimining kirib kelishi bilan ularning tebranishi masshtabli, oldindan bilib bo`lmaydigan va muntazam ravishda tebranadigan bo`ldi. Bu esa, o`z navbatida Valyuta riskining yanada kuchayishiga olib keldi.

Prognozlar kelgusida ochiq Valyuta pozitsiyasining o`zgarish diapazonini aniqlash maqsadida ishlatiladi. Minimum va maksimum ko`rsatkichlari sug`urtalash xarajatlari bilan taqqoslanadigan ehtimolli Valyuta yo`qotishlarni hisoblash uchun ishlatiladi (to`la sug`urta qilish, sug`urta qilishdan bosh tortish, qisman sug`urta qilish). Agar potensial Valyuta yo`qotishlarning miqdori qoplanish bo`yicha xarajatlar

summasidan katta bo`lsa, to`la ochiq Valyuta pozitsiyasini yoki uning bir qismini sug`urtalash tavsiya etiladi. Qoplanish qiymati daromadlarga yoki zararlarga kursning ta`sir ehtimolidan yuqori boisa, firma sug`urta qilmasligi kerak. Ba`zi mamlakatlarda banklarning uzun va qisqa Valyuta pozitsiyalarining miqdori Valyuta qonunchiligi bilan tartibga solinadi.

Valyuta riskini kamaytirishda asosiy e`tibor Valyuta kursining o`zgarishi tufayli yuzaga keladigan yo`qotishlarni oldini olishga qaratiladi va tijorat banklari, multimilliy korxonalar va boshqa xo`jalik subyektlari muddatli Valyuta bozori bitimlarini tuzish orqali Valyuta riskidan pul mablag`larini himoya qiladilar. Bunda Valyuta kursining tranzaksion, iqtisodiy va translyatsion kabi turlari ajratib ko`rsatiladi. 1-rasm.

Valyuta risklari va uni kamaytirish usullari. (Xalqaro Moliya. J.X. Ataniyazov, E.D. Alimardonov) Yoki yana bir sxema borki, u keng qamrovliroq bo`lib, unda valyuta risklari klassifikatsiyasi keltirilgan. Ushbu yirik jadvalni bu sahifada aks ettirishning iloji bo`lmagani sabab, keyingisida keltirildi.

Operatsion riskning vujudga kelishi tijorat banklarining kelajakdagi pul o`tkazmalariga Valyuta kursining ta`sir qilishi bilan tushuntiriladi. Odatda tovar va xizmatlarning sotilishi va ular bo`yicha pul to`lovlarining sotuvchi hisobraqamiga kelib tushishi bir vaqtda sodir bo`lmaydi. Xorijiy Valyutada savdo qiluvchi yirik kompaniyalarning kelajakdagi pul oqimlari Valyuta ayirboshlashdagi o`zgarishlar tufayli riskka duchor bo`ladi. Shu sababli kompaniyalar kelajakda qancha miqdorda milliy Valyuta olishini aniq bilmaydi. Chunki suzib yuruvchi Valyuta kursi rejimida Valyuta kursi talab va taklif asosida shakllanadi va doimiy o`zgarib turadi. Operatsion risk mavjud bo`lar ekan, firmalar 3 ta yirik vazifani bajarishi lozim bo`ladi: birinchidan, risk darajasini aniqlash; ikkinchidan, riskni xedjirlash kerakligi yoki zarur emasligi borasida qaror qabul qilish; uchinchidan, agar riskning barchasini yoki bir qismini xedjirlashga qaror qilinsa, mavjud xedjirlash vositalaridan eng maqbulini tanlash. Har bir firma xedjirlash borasida biror qaror chiqarishdan oldin barcha Valyutalar (u shartnomalarda qo`llaydigan) bo`yicha o`zining sof operatsion riskni aniqlashtirishi lozim. Bu yerda «sof» termini ma`lum bir vaqt va Valyutada kelajakda kutiladigan barcha kirim va chiqimlarning konsolidatsiyalashtirilishini bildiradi. Kutiladigan pul kirimlari va chiqimlari borasida hisobot tuzishda har bir shoxobchadagi boshqaruvchilar muhim rol o`ynaydi. Markazlashgan boshqaruvchilar guruhi turli muddatlarda va har bir Valyutadagi kelajakda kutiladigan sof pozitsiyasini aniqlash uchun shahobchalarning hisobotlarini umumlashtiradi. Har bir shoxobchanning sof Valyuta pozitsiyasini sinchikovlik bilan ko`rib chiqish orqali multimilliy kompaniyalar o`zining umumiy sof riskini aniqlashi mumkin.

Xulosa: Bugungi kunda kundalik hayotimizni valyutasiz tasavvur qilib bolmaydi. Albatta, valyuta munosabatlarida ham turli xil risklar mavjud. Yuqorida bu haqida ta`kidlangan. Valyuta risklarini samarali kamaytirish xalqaro moliya munosabatlari ishtirokchilari faoliyatida dolzarb masalalardan biri bo`lib hisoblanadi. Shuni ham takidlab o`tish joizki, valyuta risklarini samarali kamaytirish sohasiga turli yangiliklar kiritish ham soha rivojiga katta hissa qoshadi deb o`ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Possibilities of Increasing the Activity of Banks in the Securities Market, Journal of Advanced Research and Scientific Progress (JARSP), Volume 02 Issue: 03/2023 ISSN: 2751-7551 (159-162)
2. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Analysis of Existing Management Mechanisms and Assessment Methods of The Bank's General Financial Risk, Journal of Intellectual Property and Human Rights, Volume:02 Issue: 05/ May-2023, ISSN:2720-6882 (227-231)
3. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Improverment of Investment Activities in the Service Sector, Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JISES), Volume:02 Issue:03/2023 (53-58)
4. Абдувахобов Шахзод Холмўмин уғли, Factors Causing Credit Risks in Commercial Banks and Their Assessment, Journal of Intellectual Property and Human, Volume:02 Issue:05/May-2023 ISSN:2720-6882 (221-226)
5. www.lex.uz-O`zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
6. www.nbu.uz - O`zbekiston milliy banki.
7. www.fayllar.org - Keng tarmoqli ma'lumotlar bazasi.